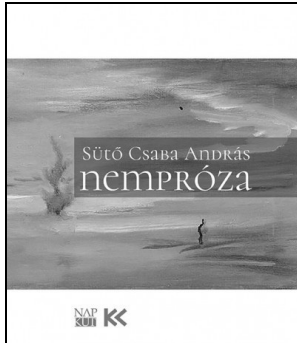

PATAKY ADRIENN

Biosz és logosz*

SÜTŐ CSABA ANDRÁS: NEMPRÓZA

Kalota Művészeti Alapítvány
- Napkút Kiadó
Budapest, 2019
100 oldal, 1990 Ft

”

Sütő Csaba András verseskötete olyan szerzőé, aki nemcsak a „városi” (egyetem/munkahely), de a „falusi” (vidék/otthon) élettel is közeli viszonyt ápol: az alig ezer fős Nagybajcs és környéke mint helyszín a kötet szerves részévé válik, ahogy a szigetközi nyelvjárás is. A *Nempróza* ekképp a kultúra-natúra együttes ábrázolási lehetőségének kísérleti produktuma, amelyben a természetközelség, a földművelés mellett ott a „nyelvművelés” is. A kötetet olvasva az immateriális anyag megformázásának mint folyamatnak a részeseivé válhatunk, annak minden nehézkedését, alakulását-elegyedését megtapasztalva. Épp ez – a nyelvi és fogalmi fluktuáció – lehet az (egyik) oka ugyanakkor annak, hogy némely kritika elmarasztalta a könyvet (lásd túlbuzjászó képek, össze nem illő szavak, műviség, „tájidegen” kifejezések). Ha ezt megfordítjuk, vagyis nem preskriptív elvárás horizontból vizsgálódunk, akkor viszont úgy találhatjuk, hogy a határokat feszegető, nyelvkereső attitűd miatt szerepelnek a kötetben a fentiek, például a különböző lektusok (lásd *bebaszciszik*, *posztol*, *feeling vs valamék*, *pertli*, *iperkedik*).

A *Nempróza* nem adja könnyen magát, mint a kötet leírása is rámutat: „tudatában önnön kiszolgáltatottságunknak, esetlegességüknek egyre tömörebbé, szikárabbá váltak” a versek (a tömörítés csúcsa a *földfogyatkozás* zárlatá: „gyöngyantilop / pengevillanás / marokra zárul / száraz arccal / dermedt kékvászon / fehér fodor / korong ecset / mákfejek zörgő mákfejek / a lábos forrponton / tejjaklatás / születő száju-üregcsönd”). Amit *A meredek útról* (2007) írt egykor Prágai Tamás, az jelen könyvre is igaz: „együtt kell munkálkodni vele.” A kötet- és verscím is Prágai fülszövegéből ihletődhetett: „A közlés feláldozása, de nem oktanul, és nem is ok nélkül. Nem-próza? A nem-próza maga az elmozdulás. Nem közlés, nem kijelentés, nem ítélet. Közelítés a nyelv felé, a közléstől

* A szöveg a Biopoétika a 20–21. századi magyar irodalomban (NKFIH K 132113) című OTKA-projekt keretében készült.

távolodóban. [...] A nem-próza a saját formája felé nehézkedik”. A kockázatos nehézkedés e könyvben is folytatódik, jellemzőek a mellérendelő, nominatív mondszerkezetek, az alliteráció, a halmozás vagy az iteráció. A *Nempróza* strofikus, de tömbszerű verseket is tartalmaz, s váltakoztatja az inkább narratív, prózai, illetve a líraibb, ritmikusabb darabokat. A kötet ötvennyolc szövege három ciklusba rendeződik, az elsőben (*Babilongolyó*) található a versek fele, a többi a másik két ciklusban (*Földfogyatkozás, Centurio*), amelyek egy-egy nagyobb alklust is magukban foglalnak: előbbi a *Pepsit*, utóbbi a *Centuriot*.

Megidéződik a gyerekkor naiv és titokzatos világa, nemcsak jóleső nosztalgiával, olykor „rossz emlék magja sarjad. levente, boforc, stuka.” A jelenből visszatekintve állandó bontási-építési folyamatok tanúivá válhatunk: új konstrukció épül régi alapokra, nem csak új összetevőkből („errefelé sosem tudni, mi hány éves, a bontott anyagnak párja nincs”). A fizikai kezet elsősorban a Duna által határolt Szigetköz jelenti, ez az (újra megtalált) otthon, a gyerekkor színtere, az emlékek helye. A folyó mint áramló víz – ősi megújulás/beavatás-szimbólum – visszatérést nyújt egy régmúlt világba. Ütemes folyása lassulásra, nyugalomra int: izlelgessük a szavakat, a tájat és a nyelvi-természeti összefüggéseket. Az intaktnak nem mondható, rendre fel- és eltűnő lírai beszélő visszatér az „ősihez”: városból falura, panelből kertés házba („gyufásdobozország két nap alatt elengedte lányát és fiát” – *rigli*, 3.), kultúrából egyre inkább a natúrába – keresve, miként lehetne nyelvileg rögzíteni ezt a mozgást. Az *első* című kezdővers helyzetjelentés, amelyben egy rövid életkép révén rögtön megismerjük az őslakos és a beköltöző viszonyát: „(vettem szódát betét nélkül nagy dolog / mondták nincs láttam van / mondtam ha van kérek azt mondták / idegennek nem adnak / mondtam vagy nagyon hangosan gondoltam / én nem vagyok idegen)”.

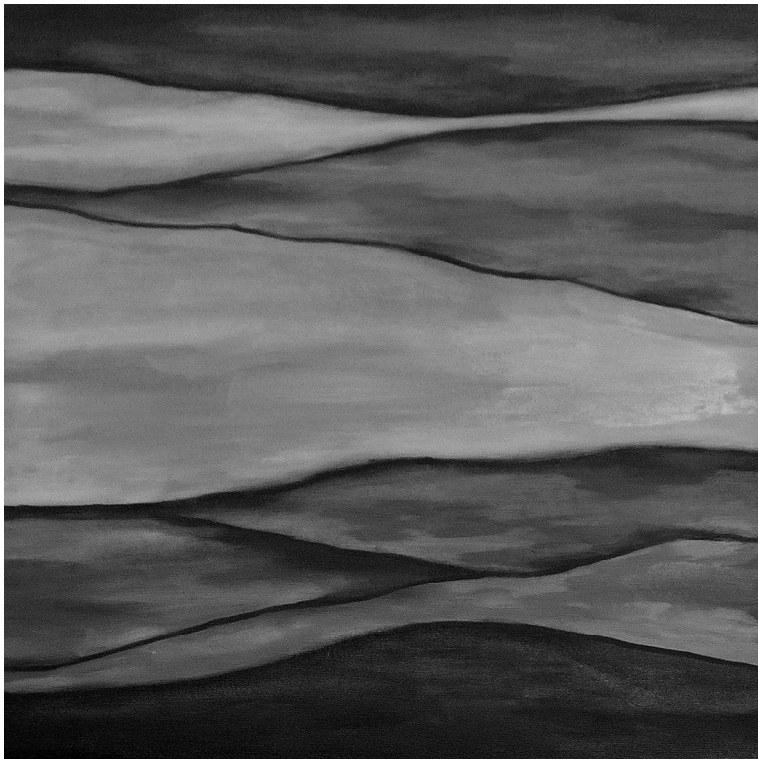
A nyelvi elemekkel lassan belakhatóvá tett terület megszólal: a korábban passzívnak tűnő természet a megfigyelés aktusa, a nézői tekintet révén aktívvá válik: hat az identitásra és a nyelvre. A kötet úgy mutatja meg az ártéri mikrokörnyezet szociokulturális sajátosságait és a benne élő embert, hogy utóbbi természetes része az előbbinek. Jakob von Uexküll (német-észti biológus) *Umwelt*-fogalma juthat eszünkbe, amely arra a környezetre vonatkozik, amelyet egy állat felruház jelentéssel, amelyre reagál, s amely által integrálódik a világba. Tulajdonképpen ez, az ösztönös-biológiai készlet, a csendes, alapos megfigyelés válik cselekvésé a kötetben.

Az ábrázolt vidék és a nyelv a múlt zárvány-jellegű maradáknak tűnik (mint egy víz alá került ártér), de kiegészül mai tapasztalatokkal. A nyelvi heterogenitásnak, s főként a dialektusnak jelentős szerepe van a szövegtérben, a költőzés egyik fontos eszköze a nyugat-dunántúli nyelvjárás (legalább részleges) elsajátítása: beilleszkedni kizárólag az ott élők nyelvén keresztül lehetséges, amelyhez már a nyitódarabban igyekszik adaptálódni a lírai beszélő („eparancsuják a szemőcsöket” – *első*).

Számos versben, az anyagiság és az anyagtalan (nyelvileg) megfoghatóvá formázási vágya inszcenírozódik, például a halmazállapotváltozások révén: „a hold / monolitja megfolyik”; „egy pohár víz az asztalon / az udvaron egy vagon fény”; „a töpörtyű kockaszírja az asztal fölött szeletel”. A fiziológiai és a technológiai eltérése/kettőssége szintén elemezhető volna, akár a korporális metaforák révén a *mérnök*ben: „nincs csak egy szerv / működik funkcionál / életben tart / a szívnek háza van / alakja a holdnak / a vérnek színe / útja ömlése csobogása / pumpál nyomja körbe / cserepesre szárad / a sebet hizlaló / parton a vérpala”. A *Nemprózában* reflektált a líraiság, a nyelv: „megrázza magát, lepotyognak róla a toposzok”;

„horganyzott, jelentsen bármit is”; „levelek ereik teljében”; „egyáltalán nem keresett szavak” stb. További poétikai eszközként tipográfiai vagy ritmikai játék is található – igaz, elvéve – a *Nemprózában*: „és bÉcYkE béCike nemkülönben B-la” (*metrik a gardenben*), „vumpururum vumpp pu rum rurum” (*a tény, hogy jönnek*). Megidéződik egy pillanatra az avantgárd is, konkrét intertextus által, e Kassák-parafrázisban: „szép, vérszínű virágot könnyeznek a kandiszemű rózsák” (*jövünk*). Az eredetiben: „szép vérszínű virágot könnyeztek a kandi szemű házak” (*„Éposz Wagner maszkjában” című könyvemből*). Az utolsó lapokon derül csak ki, honnan származik a kötet cím, ekkorra a mozaik összeáll („rög a röghöz tömb a tömbhöz [...] vágás a vágathoz talál”): egy John Ashbery-parafrázisból, a címadó *nemprózából*.

A *Nempróza* biosz ('élet') és logosz ('beszéd, szó, ész') kettősére épül tehát, vagyis biológiai-természeti (natúra), illetve nyelvi-gondolkodásbeli (kultúra) tényezőkre. A kötet tétje maga a keresés: miként nyílhat mód egyensúlyba hozni ezt a két, látszólag széttartó fogalmat. A 2021-ben megjelenő újabb kötet (*Jönnek a házak*) főként a *Nempróza* építő-rendező vonalát viszi majd tovább, a természeti és az épített terek viszonyára koncentrálva.

Utazás A-ba 30. olaj, vászon, 50×50 cm, 2019